

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการกระทำอัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิต A legal status of an insured has committed a suicide

สุเมธ จานประดับ*, พรชัย สุนทรพันธุ์**, และ ณัชชชญา ทองจันทร์***

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์ โทมัส อไควนัส มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

Sumate Janpradab, Pornchai Soonthorpan and Nachatchaya Thongjan

Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

Faculty of Law, Kasem Bundit University

School of Law Thomas Aquinas, Assumption University

Email: SumateJanpradab@gmail.com, pornchai.chu@kbu.ac.th,

suneethn@au.edu

Received: December 09, 2021

Revised: March 18, 2022

Accepted: March 29, 2022

บทคัดย่อ

ลักษณะของสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาประกันภัยประเภทหนึ่งที่ผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะใช้เงินจำนวนที่แน่นอนซึ่งกำหนดไว้ล่วงหน้า หากมีกรณีอย่างใดอย่างหนึ่งตามเงื่อนไขสัญญา ผู้เขียนได้ศึกษาสัญญาประกันชีวิตที่อาศัยความมรณะเมื่อผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่ความตาย ผู้รับประกันชีวิตต้องจ่ายเงินตามสัญญา เว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895(1) เหตุที่กฎหมายบัญญัติข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยเช่นนี้เพราะมีวัตถุประสงค์มิให้ทำสัญญาเพื่อหวังเงินประกันเนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่ผู้เอาประกันชีวิตตั้งใจฆ่าตัวตายอยู่แล้ว จึงทำสัญญาโดยหวังว่าทายาทจะได้รับประโยชน์จากเงินประกันกฎหมายจึงตัดสิทธิมิให้ได้รับชดใช้เงินตามสัญญา แต่การกำหนดเวลาเพียงหนึ่งปีนั้นเป็น

* รองศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, Corresponding author.

** ศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ โทมัส อไควนัส มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

ระยะเวลาน้อยไป ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้แก้กฎหมายเป็นสองปี และควรบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมว่าความตายต้องเกิดขึ้นภายในสองปีนับแต่วันทำสัญญา

คำสำคัญ: การกระทำอัตวินิบาต, ผู้เอาประกันชีวิต

Abstract

A characteristic of a life insurance contract is a kind of insurance contract whereby the insurer agrees to pay a certain amount of money which prior stipulated in case there be either condition occurs in accordance with the contract. The authors studied the life insurance contract which relies on the death of the assured. When the assured dies, the insurer has to pay a sum of money corresponding to the contract, unless such person voluntarily commits suicide within one year after the date of the contract as prescribed in the Civil and Commercial Code Section 895 (1). The reason that the law prescribes the exception of the insurer thereof, because it has an objective to prohibit the contract made with the purpose of receiving money, in the view of the fact that there shall be a possibility the assured has the intention to suicide himself, and makes the contract in order to grant benefits to his heirs from the insurance money. Therefore, the law disqualifies the beneficiary's rights on compensation payment according to the contract. Nevertheless, the period of time for one year is too short, therefore the authors recommend amending the period of time of the law from one year to two years, and the law should be additionally enacted that the death must occur within two years from the date of the contract.

Keywords: Suicide or Self-Annihilation, the Life Assured

1. บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันต้องประสบกับความไม่แน่นอนหรือความเสี่ยงของชีวิตอันเกิดจากภัยอันตรายทั้งปวง ทั้งที่เกิดจากธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น หรือเกิดจากมนุษย์นั่นเองก่อให้เกิดขึ้นทั้งในสภาวะที่ปกติและไม่ปกติ ความตายของมนุษย์แต่ละคนย่อมก่อให้เกิดภัยต่อก่อให้เกิดภาระของคนที่อยู่ข้างหลัง ไม่ว่าจะสมาชิกในครอบครัว สังคม และรัฐ การประกันชีวิตจึงเกิดขึ้นเพื่อลดภาระคนในครอบครัวที่ยังอยู่

การประกันชีวิตแตกต่างจากประกันวินาศภัยคือผู้รับประกันภัยตกลงใช้เงินจำนวนแน่นอน ส่วนประกันวินาศภัยผู้รับประกันภัยตกลงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่เกินจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง เนื่องจากชีวิตมนุษย์ไม่สามารถประมาณเป็นเงินได้ จึงกำหนดจำนวนเงินที่ใช้สูงเพียงใดก็ได้เพราะไม่ถือเป็นการแสวงหากำไร ดังนั้น จึงทำสัญญาประกันชีวิตไว้หลายบริษัทได้

การที่ผู้เอาประกันชีวิตโดยเกิดจากการกระทำอัตวินิบาตกรรมด้วยใจสมัครภายในหนึ่งปี นับแต่วันทำสัญญา ส่งผลต่อผู้รับประกันภัยยกขึ้นอ้างเพื่อปฏิเสธความผิดได้ตามมาตรา 895(1) แต่ระยะเวลาหนึ่งปีนั้นมีปัญหาเกี่ยวกับความเหมาะสม อีกทั้งปัญหาความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับความตายที่เกิดขึ้นต้องอยู่ภายในหนึ่งปีด้วย จึงควรศึกษาปัญหาประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าว เพื่อเสนอแนะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการทำอัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิตต่อไป

2. ที่มาเกี่ยวกับการทำอัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิต

มหาอำมาตย์ตรี พระยามาน วราชเสวี (นามเดิมคือ ปลอด วิเชียร ณ สงขลา) อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชกาลที่ 9 อดีตกรรมการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บันทึกไว้ว่าช้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยตามมาตรา 895 มีที่มาจาก Miscellaneous ปรากฏอยู่ใน Continuing Contract¹ ซึ่งเดิมก่อนที่จะมีการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ช้อยกเว้นความรับผิดในกรณีดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายสำหรับพระราชอาณาจักรสยาม มาตรา 1-1394 โดยอยู่ในส่วนที่ 19 ลักษณะประกันชีวิต มาตรา 885 ว่า “ถ้าเมื่อผู้รับประกันจะต้องใช้เงินประกันชีวิตให้ในกาลอันมรณะภาพของบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ก็จำเป็นต้องใช้ให้ในกาลมรณะภาพเช่นนั้น วันไว้แต่

- (1) บุคคลผู้มรณะภาพนั้นจะได้ทำลายชีวิตของตนเสียเอง โดยความตั้งใจภายในปีหนึ่งตั้งแต่วันทำสัญญาประกันชีวิตไปแล้ว หรือ
- (2) บุคคลผู้มรณะภาพนั้นได้ถูกผู้มีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์เงินประกัน แกล้งฆ่าเสียให้ตายด้วยความตั้งใจ

¹ มานวราชเสวี, พระยา, *อุทาหรณ์สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 ฉบับกร่างกฎหมาย: ที่มาของกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5* (กรุงเทพฯ: สามัคคีประกันภัย, 2533), 33.

แต่ว่าในเรื่องอย่างที 2 นี้ ผู้รับประกันภัยจำเป็นต้องใช้ค่าถ่ายใบสำคัญประกันชีวิตให้แก่ผู้ให้ประกัน หรือทายาทผู้รับมรดกผู้ให้ประกันนั้นด้วย”

มาตรา 949 ในร่างประมวลกฎหมายแพ่งและการค้าขายสำหรับพระราชอาณาจักรสยาม มาตรา 1-1394 มีใจความสำคัญเช่นเดียวกับมาตรา 895 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันชีวิตในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยกระทำอัธวินิบาตด้วยใจสมัครภายในหนึ่งปีนับจากวันที่ทำสัญญา

3. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะภัยทางศีลธรรม

ภาวะภัยทางศีลธรรม (Moral hazard) เป็นภาวะ หรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเสี่ยงภัยสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำอันไม่สุจริตเพื่อหวังผลประโยชน์จากการเอาประกันภัย

การที่ผู้เอาประกันภัยทำสัญญาไว้กับผู้รับประกันภัยเป็นการโอนการเสี่ยงภัยที่ผู้เอาประกันภัยมีอยู่ไปยังผู้รับประกันภัยจึงทำให้ผู้เอาประกันภัยไม่มีการเสี่ยงภัยอีกต่อไป ซึ่งเป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงวิธีหนึ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย ดังนั้น การที่ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ก่อให้เกิดภัยขึ้นมาซึ่งเป็นภาวะทางศีลธรรมนั่นเอง

ภาวะภัยทางศีลธรรมอาจมีก่อนเกิดเหตุการณ์ที่นำไปสู่การเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยปฏิบัติตามสัญญาซึ่งมักเกิดจากการที่ผู้เอาประกันภัยได้ไตร่ตรองไว้ก่อนแล้วว่า จะกระทำการอย่างไรและโดยวิธีใดเพื่อเป็นการแสวงหาประโยชน์จากการทำประกันภัยและเป็นภาวะที่ส่งเสริมให้เกิดความเสียหายอันเนื่องจากการขาดศีลธรรมเพราะความไม่ซื่อสัตย์สุจริตของผู้เอาประกันภัยโดยมีเจตนาที่จะเพิ่มโอกาสให้เกิดความเสียหายมากกว่าปกติ ภาวะภัยทางศีลธรรมนี้จึงเป็นแนวความคิดซึ่งเป็นที่มา หรือบ่อเกิดของมาตรา 895 อันเป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัย เพราะมิฉะนั้นย่อมมีผลเสียหายกระทบต่อธุรกิจประกันภัย รวมทั้งผู้เอาประกันภัยรายอื่นอีกด้วย

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับข้อยกเว้นความรับผิดต้องตีความโดยเคร่งครัด

กฎหมายมาจากประชาชน หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การบัญญัติกฎหมายที่มีหลักเกณฑ์ตายตัว หรือไม่มีความยืดหยุ่นย่อมมีผลเสียมากกว่าผลดี ดังนั้น บางกรณีจึงต้องมีการบัญญัติข้อยกเว้นไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเนื่องจากความยุติธรรมเป็นวัตถุประสงค์แห่งกฎหมายนั่นเอง

ทฤษฎีกฎหมายที่สำคัญทฤษฎีหนึ่งคือทฤษฎีข้อยกเว้นความรับผิดต้องตีความโดยเคร่งครัดหรือ Exception est strictissimal interpretationis หมายความว่า เมื่อมีกฎหมายอันใด บุคคลทั่วไปก็ต้องเคารพกฎหมายนั้น แต่ในกรณีที่มีข้อยกเว้นที่บุคคลทั่วไปไม่จำต้อง

เคารพกฎหมายนั้น ข้อยกเว้นนั้นก็จักต้องมีโดยจำกัด มิฉะนั้นบทกฎหมายก็จะเป็นหมันไปทั้งหมด หรือบางส่วน²

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ธาณินทร์ กรัยวิเชียร กล่าวว่า เมื่อเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายแล้วไม่ว่าจะเป็นข้อยกเว้นของกฎหมายอาญา หรือของกฎหมายอื่นโดยอ้อมต้องตีความโดยเคร่งครัดทั้งสิ้น ดังนั้น มาตรา 895 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันชีวิต จึงต้องใช้หลักการตีความดังกล่าวนี้

5. หลักการที่เกี่ยวข้อง

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักของสังคม หากหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตย่อมส่งผลกระทบต่อบุคคลในครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การประกันชีวิตจึงเป็นวิธีการในการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของครอบครัว เนื่องจากเงินที่ผู้รับประกันภัยจ่ายให้นำไปใช้ประโยชน์อย่างน้อยชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ต้องมีใช้เป็นการบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากการที่ผู้เอาประกันชีวิต หรือผู้ซึ่งถูกเอาประกันชีวิตตั้งใจก่อให้เกิดความตายขึ้น เช่นนี้ก็ย่อมไม่มีสิทธิได้รับการใช้เงินจากการกระทำดังกล่าว เนื่องจากเป็นไปตามหลักการ คือ หลักความสงบเรียบร้อยและหลักศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความสงบเรียบร้อยของประชาชนและศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นคำที่มีความหมายอย่างกว้างขวางและเปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐ สภาวะสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งทัศนคติของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย จึงเป็นการยากที่จะให้คำจำกัดความได้ อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ได้อธิบายว่า ความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชนเป็นการแสดงออกให้เห็นว่าสังคมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้ เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้และจะได้คุ้มครองปกป้องรักษาเอกชน ซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง ความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติ หรือประชาชนโดยส่วนรวม มิใช่ของเอกชนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนคำว่าศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึงธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของสังคมที่ประชาชนถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม ศีลธรรมอันดีของประชาชนมักจะมี ความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงทำให้การกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนย่อมจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนด้วย³

เมื่อปรากฏว่าผู้เอาประกันชีวิตได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายใน 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา จึงมีเหตุผลที่กฎหมายต้องบัญญัติเป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีผู้คิดไปทำสัญญาประกันภัยแล้วฆ่าตัวตายเพื่อหวังจะให้บุตรหลาน หรือผู้

² ธาณินทร์ กรัยวิเชียร และ วิชา มหาคุณ, *การตีความกฎหมาย*, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2548), 332.

³ พิษยศักดิ์ ทรายงกูร และณัฐนันท์ อัครเลิศศักดิ์, “หน่วยที่ 2 หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน, 2-11,” <https://www.stou.ac.th/schools/slw/upload/ex.40701-2.pdf>, สืบค้นวันที่ 30 พฤศจิกายน 2564.

ซึ่งมีความรักสนิทสนมเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาได้รับเงินจากผู้รับประกันชีวิตเพราะการฆ่าตัวตายเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนนั่นเอง

6. กฎหมายของประเทศไทย

การประกันชีวิตมี 2 แบบ ตามมาตรา 889 ที่บัญญัติว่า “ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จำนวนเงินย่อมาค้ำความทรงชีพ หรือมรณะของบุคคลหนึ่ง” จากมาตรานี้จึงทำประกันชีวิตได้ 2 แบบ คือ แบบอาศัยความทรงชีพของบุคคลเป็นหลักในการใช้เงิน กับอีกแบบหนึ่งที่ใช้อาศัยความมรณะของบุคคลเป็นหลัก

แบบที่อาศัยความทรงชีพเป็นหลักนั้น เมื่อถึงกำหนดเวลาตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา หากผู้เอาประกันภัย หรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตยังไม่ตาย ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่ใช้เงินให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ ส่วนแบบอาศัยความมรณะเป็นหลัก หากได้กำหนดเวลาไว้แล้วผู้เอาประกันภัย หรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตถึงแก่ความตายภายในกำหนดเวลา ผู้รับประกันภัยก็มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ หรือผู้เอาประกันภัยตามจำนวนที่ตกลงกัน แต่ถ้าเป็นสัญญาที่ตกลงกันโดยไม่มีกำหนดเวลา เมื่อผู้เอาประกันภัย หรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตถึงแก่ความตาย ผู้รับประกันภัยก็ต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ หรือผู้เอาประกันภัย

ปัจจุบันมีการพัฒนาแบบแห่งการประกันชีวิตอีกแบบหนึ่งคืออาศัยความทรงชีพและความมรณะเป็นหลักที่เรียกว่าแบบสะสมทุน หรือสะสมทรัพย์⁴ ซึ่งถ้าผู้เอาประกันภัย หรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตถึงแก่ความตายภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ตามสัญญา ผู้รับประกันภัยก็ต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ หรือผู้เอาประกันภัย แต่ถ้าผู้รับประกันภัยยังมีชีวิตอยู่จนถึงกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ ผู้รับประกันภัยก็ต้องจ่ายเงินให้ตามจำนวนที่ตกลงกันเช่นเดียวกัน

กรณีที่ผู้รับประกันภัยต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ หรือผู้เอาประกันภัย เมื่อผู้เอาประกันภัยถึงแก่ความตายนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895 บัญญัติหน้าที่และข้อยกเว้นของผู้รับประกันภัยไว้ ดังนี้

“เมื่อใดจะต้องใช้จำนวนเงินในเหตุมรณะของบุคคลคนหนึ่งคนใด ท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินนั้นในเมื่อมรณะภัยอันนั้นเกิดขึ้น เว้นแต่

- (1) บุคคลผู้นั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับแต่วันทำสัญญา หรือ
- (2) บุคคลผู้นั้นถูกผู้รับประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนา

ในกรณี (2) นี้ ท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือให้ทายาทของผู้นั้น”

ข้อสังเกตตามมาตรา 895 คือต้องเป็นการประกันชีวิตแบบอาศัยเหตุมรณะ ไม่ใช่แบบอาศัยความทรงชีพ หมายความว่า ผู้รับประกันชีวิตต้องจ่ายเงิน เมื่อมีความตายเกิดขึ้น ดังนั้น

⁴ จรัส ชะเมจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงพลเทรดดิ้ง, 2530), 203.

หากผู้เอาประกันชีวิตไม่ตายภายในกำหนดสัญญาเช่นนี้ ผู้รับประกันชีวิตก็ไม่ต้องใช้เงินเพราะไม่เข้าหลักเกณฑ์ของมาตรา 895 นั่นเอง

ความตาย หรือเหตุฆาตกรรมตามมาตรา 895 นั้น นอกจากความตายตามธรรมชาติแล้ว ยังรวมถึงความตายอันเกิดจากศาลออกคำสั่งแสดงความสาบสูญตามมาตรา 61 ด้วย เพราะเมื่อบุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญให้ถือว่าถึงแก่ความตายเมื่อครบกำหนด 5 ปี หรือ 2 ปีแล้วแต่กรณีดังที่มาตรา 62 บัญญัติไว้

คำว่าอัตวินิบาตในมาตรา 895 (1) มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 แปลว่า ฆ่าตัวตาย แต่ต้องกระทำด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับแต่วันทำสัญญา

คำว่าใจสมัคร คือ รู้ว่าตนทำอะไร และสมัครใจทำการนั้น ถ้าทำโดยถูกบังคับ หรือโดยวิกลจริตไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ หรือถูกลวงจนไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ก็ไม่เรียกว่าทำโดยสมัครใจ

อีกประการหนึ่งต้องเป็นการฆ่าตัวตายภายในระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา จึงเป็นเหตุยกเว้นไม่ต้องใช้เงินจำนวนที่เอาประกันภัยไว้

การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ นอกจากมีเหตุผลว่าเป็นการขัดต่อหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้วยังถือว่าการกระทำอัตวินิบาตนั้นเป็นการเอาเปรียบผู้รับประกันภัยอีกด้วย

การกระทำอัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิตซึ่งเป็นการประกันชีวิตตนเองแล้วยังรวมถึงการประกันชีวิตผู้อื่นด้วย เช่น ภริยาชอบด้วยกฎหมายเอาประกันชีวิตของสามี ภริยาจึงเป็นผู้เอาประกันชีวิต ส่วนสามีเป็นผู้ถูกเอาประกันชีวิต การที่สามีฆ่าตัวตาย จึงเข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 895(1) ที่ผู้รับประกันชีวิตปฏิเสธการใช้เงินตามสัญญาได้

7.กฎหมายของต่างประเทศ

การฆ่าตัวตาย หรืออัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิตมีบัญญัติอยู่ในกฎหมายของหลายประเทศ เช่น

7.1 ประเทศอิตาลี

กฎหมายประกันชีวิตของประเทศอิตาลีมีข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันชีวิตในกรณีผู้เอาประกันชีวิตกระทำอัตวินิบาตอยู่ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ มาตรา 1927 บัญญัติว่า “ถ้าผู้เอาประกันภัยฆ่าตัวตายภายในสองปีนับจากวันที่ทำสัญญา ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในการใช้เงินให้ตามกรมธรรม์ประกันภัย เว้นแต่มีการตกลงเป็นอย่างอื่น นอกจากนี้ ผู้รับประกันภัยไม่ต้องคืนเบี้ยประกันภัยกรณีที่มีเหตุการณ์ฆ่าตัวตายเกิดขึ้นตามที่ระบุไว้ในสัญญา กำหนดเวลาสองปีจะไม่นับต่อจากวันที่กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดลงแล้ว” กฎหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับเจตนาของคู่สัญญาที่สามารถแก้ไขขอบเขตความคุ้มครองตามสัญญาประกันชีวิตได้ โดยคู่สัญญาสามารถกำหนดให้กรมธรรม์ประกันภัยสามารถคุ้มครองกรณีการฆ่าตัวตายได้ทันทีนับจากที่ทำสัญญาก็ได้ หรือจะให้มิมีข้อยกเว้นการคุ้มครองกรณีการฆ่าตัว

ตายให้ยกเว้นเป็นอันสิ้นผลไปหลังจากพ้นกำหนดระยะเวลา 2 ปี นับจากวันที่ทำสัญญาที่ล่วงพ้นไปแล้วก็ได้⁵

7.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันชีวิต กรณีผู้เอาประกันชีวิตกระทำอัตวินิบาตมิที่มาจากข้อตกลงระหว่างคู่สัญญา แต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้จะเป็นระยะเวลาเท่าใด ขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละมลรัฐ เนื่องจากกฎหมายแต่ละมลรัฐนั้นไม่เหมือนกัน เช่น กฎหมายของรัฐนิวยอร์กบัญญัติไว้ใน New York Insurance Law § 3203 (b)(1) ว่า “ไม่มีกรรมธรรม์ใดที่สามารถกำหนดข้อตกลงใดๆ อันเป็นการยกเว้น หรือยกเลิกความรับผิด ในกรณีความตายของผู้เอาประกันภัยได้ เว้นแต่ความตายเกิดจากการฆ่าตัวตายภายในสองปี นับจากวันที่ทำสัญญา”⁶

7.3 ประเทศฟิลิปปินส์

ประมวลกฎหมายประกันภัยของประเทศฟิลิปปินส์ ลักษณะว่าด้วยประกันชีวิต มาตรา 180-เอ บัญญัติว่า “ผู้รับประกันภัยในสัญญาประกันชีวิตต้องรับผิดชอบในกรณีฆ่าตัวตาย เฉพาะที่ได้กระทำหลังจากกรรมธรรม์ประกันภัยมีผลบังคับใช้ภายในระยะเวลาสองปีนับจากวันที่ออกกรรมธรรม์ หรือวันที่ได้มีการแก้ไขกรรมธรรม์ครั้งล่าสุด เว้นแต่กรรมธรรม์นั้นจะได้ออกกำหนด ระยะเวลาดังกล่าวไว้น้อยกว่า อย่างไรก็ดี กล่าวได้ว่าการฆ่าตัวตายในขณะที่วิกลจริตนั้น ย่อม ต้องได้รับการชดเชยค่าชดเชยโดยมิพักต้องวิเคราะห์ถึงวันที่เข้าทำสัญญาแต่อย่างใด”⁷

8. ปัญหากฎหมาย

ตามหลักของการทำสัญญาประกันชีวิตที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การกระทำอัตวินิบาตของผู้เอาประกันชีวิตมีปัญหาทางกฎหมาย 2 ประการ ดังนี้

8.1 ปัญหาระยะเวลาของการฆ่าตัวตาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895 (1) บัญญัติว่า “บุคคลผู้นั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับแต่วันทำสัญญา...” การที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาฆ่าตัวตายของผู้เอาประกันชีวิตไว้ 1 ปี ก็เพราะมีเหตุผลว่าแม้จะมีบุคคลซึ่งต้องการทำสัญญาประกันชีวิตโดยคิดว่าจะฆ่าตัวตายเพื่อให้บุคคลอื่น เช่น ทายาทได้รับเงินนั้นคงต้องรอจนครบ 1 ปี ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อนึ่งสาเหตุของการฆ่าตัวตายอาจจะไม่ใช่มาจากหวังเงินประกันตามสัญญาก็ได้ นอกจากนี้ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนย่อมรักชีวิตของตนเอง ดังนั้น การฆ่าตัวตายเมื่อพ้นกำหนด 1 ปีแล้ว ผู้รับประกันชีวิตจึงยังคงต้องรับผิดชอบตามสัญญา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการฆ่าตัวตายหลัง 1 ปี แสดงว่าผู้นั้นคงมิได้มีเจตนาที่จะทำสัญญาประกันชีวิตเพื่อฆ่าตัวตายมาตั้งแต่แรกเข้าทำสัญญานั้นเอง

⁵ ศุภชัย ทุมโฆสิต, “ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันชีวิต: ศึกษากรณีความตายเกิดจากผู้เอาประกันชีวิต หรือผู้รับประกันภัยชน,” (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2557), 35.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ The Insurance Code of The Philippines, Title 5, Section 180-A.

อย่างไรก็ตาม กำหนดระยะเวลา 1 ปีนั้น มีปัญหาว่ากฎหมายบัญญัติไว้น้อยไปหรือไม่ เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศต่างๆ เช่น ประเทศอิตาลี สหรัฐอเมริกา มลรัฐนิวเจอร์ซีย์ รวมทั้งประเทศฟิลิปปินส์ ระยะเวลาการฆ่าตัวตายของผู้เอาประกันชีวิตกำหนดไว้ 2 ปี ซึ่งมากกว่ากฎหมายของประเทศไทย

8.2 ปัญหาเกี่ยวกับความตายของผู้เอาประกันชีวิต

ปัญหาข้อกฎหมายมีว่าหากผู้เอาประกันชีวิตลงมือกระทำอัตวินิบาตภายใน 1 ปี แต่การฆาตกรรมเกิดขึ้นภายหลัง 1 ปี ดังนี้ ผู้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ยังคงมีสิทธิได้รับเงินหรือไม่

รองศาสตราจารย์สรพล สุขทรศนีย์ ให้ความเห็นว่ามาตรา 895 ตอนต้นบัญญัติว่า “เมื่อใดจะต้องให้จำนวนเงินในเหตุฆาตกรรม” แสดงว่าเหตุฆาตกรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ต้องพิจารณาว่าผู้รับประกันภัยจะรับผิดชอบใช้เงินตามสัญญาหรือไม่ การพิจารณาข้อยกเว้นความรับผิดชอบก็เช่นเดียวกันต้องนำเหตุฆาตกรรมมาพิจารณาด้วย ดังนั้น ถ้าปรากฏว่ามีการกระทำอัตวินิบาตมีได้ฆาตกรรมภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา จึงถือไม่ได้ว่าการฆาตกรรมนั้นอยู่ในหลักเกณฑ์ยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัย ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจึงควรต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ตามสัญญา⁸

อีกท่านหนึ่งซึ่งให้ความเห็นในประเด็นข้อกฎหมายดังกล่าว คือ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ไพโรจน์ วายุภาพ โดยกล่าวว่าสัญญาประกันชีวิตนั้น ผู้รับประกันภัยจะใช้เงินที่เอาประกันภัยก็ต่อเมื่อได้เกิดเหตุฆาตกรรมของบุคคลที่ถูกเอาประกันชีวิต การฆาตกรรมนั้นอาจเกิดจากเหตุใดก็ได้ แม้จะเกิดจากบุคคลผู้นั้นกระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัคร ผู้รับประกันภัยก็ต้องใช้จำนวนเงินนั้น ไม่ว่าจะการกระทำอัตวินิบาตนั้นจะกระทำโดยผู้นั้นมีเจตนาทุจริตที่จะให้ผู้รับประโยชน์ได้รับการใช้จำนวนเงินที่เอาประกันภัยหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่บุคคลนั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา ผู้รับประกันภัยจึงจะปฏิเสธไม่ใช้จำนวนเงินที่เอาประกันภัยได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895(1)

การประกอบธุรกิจประกันภัยของบริษัทผู้รับประกันภัยก็เพื่อนำรายได้จากเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยชำระให้ตามกรมธรรม์ไปหาประโยชน์ต่อไป ตราบใดที่ยังไม่ได้ใช้เงินที่เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัยก็ยังได้ประโยชน์จากเบี้ยประกันภัยอยู่ อันเป็นเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอน แต่ก็สามารถคำนวณจากสถิติต่างๆ ได้ว่าระยะเวลาเท่าไรจึงจะหาประโยชน์จากเบี้ยประกันภัยได้พอสมควร ดังเช่นมาตรา 895(1) ได้กำหนดระยะเวลาไว้ 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา ถ้าบุคคลผู้นั้นกระทำอัตวินิบาต ผู้รับประกันภัยจะปฏิเสธไม่ใช้จำนวนเงินที่เอาประกันภัยได้ก็เพื่อที่จะให้ผู้รับประกันภัยได้มีโอกาสที่จะหาประโยชน์จากเบี้ยประกันภัยได้เป็นเวลา 1 ปีนั้นเอง หากพ้นกำหนดนี้แล้วมีการใช้จำนวนเงินเพราะเหตุฆาตกรรม แม้จะด้วย

⁸ สรพล สุขทรศนีย์, คำอธิบายกฎหมาย ลักษณะประกันภัย ศึกษาแบบเรียงมาตรา (กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2533), 135.

อัตรินิบาดด้วยใจสมัครก็จะไม่กระทบกระเทือนต่อผู้รับประกันภัย จึงไม่เป็นเหตุให้ปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ดังนั้น คำว่ากระทำอัตรินิบาดตามมาตราดังกล่าว จึงน่าจะหมายความว่ากระทำสำเร็จถึงแก่ความตายภายในกำหนดเวลา 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา เพราะการที่ผู้รับประกันภัยต้องนำเงินออกมาจ่ายให้แก่ผู้รับประกันภัยก็ต่อเมื่อเกิดเหตุมรณะขึ้นซึ่งการนำเงินออกมาจ่ายก่อนครบ 1 ปี กับเมื่อพ้น 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา มีข้อแตกต่างกันดังกล่าวแล้ว อนึ่งเหตุดังกล่าวเป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดด้วย⁹

อย่างไรก็ตาม ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 936/2536 ตัดสินว่า ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัย เนื่องมาจากผู้เอาประกันภัยกระทำอัตรินิบาดกรรมด้วยใจสมัครภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญา แม้การกระทำจะเกิดผลสำเร็จโดยผู้เอาประกันภัยถึงแก่ความตายภายหลังระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันทำสัญญาก็ตาม แต่ความตายเป็นผลสำเร็จโดยตรงจากการกระทำดังกล่าว ผู้รับประกันภัยก็ได้รับยกเว้นความรับผิดชอบไม่ต้องใช้เงินให้แก่ผู้รับประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895(1)

จะเห็นได้ว่าคำพิพากษานี้ตัดสินตรงกันข้ามกับความเห็นของนักกฎหมายสองท่านดังกล่าว อันเนื่องมาจากการที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าการตายต้องเกิดขึ้นภายใน 1 ปี นับจากวันทำสัญญา จึงทำให้เกิดปัญหาการตีความกฎหมายมาตรา 895(1) นี้

9. บทสรุป

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายของมาตรา 895(1) พบว่ามีปัญหา 2 ประการ คือ ระยะเวลาการฆ่าตัวตายของผู้เอาประกันภัยชีวิตด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับจากวันทำสัญญา และความตายที่เกิดขึ้นต้องภายในระยะเวลาหนึ่งปีนับจากวันทำสัญญา ผู้เขียนจึงกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวออกมาเป็นข้อเสนอแนะ

10 ข้อเสนอแนะ

จากประเด็นปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้คือ

10.1 ระยะเวลาของการฆ่าตัวตาย

เนื่องจากกฎหมายของไทยบัญญัติระยะเวลาไว้เพียง 1 ปี ถือว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นมากเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศอิตาลี สหรัฐอเมริกา มลรัฐนิวยอร์ก รวมทั้งประเทศฟิลิปปินส์ที่กำหนดระยะเวลา 2 ปี ซึ่งมากกว่ากฎหมายไทย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ซึ่งคิดฆ่าตัวตายได้มีเวลาไตร่ตรองโดยละเอียดรอบคอบก่อนที่จะกระทำอัตรินิบาดกรรม การที่กฎหมายไทยกำหนดเวลาไว้น้อยไปจึงย่อมมีผลเสียมากกว่า

⁹ ไพโรจน์ วายุภาพ และ สิทธิโชค ศรีเจริญ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย* (กรุงเทพฯ: จีระการพิมพ์, 2541), 208.

10.2 ความตายที่เกิดขึ้น

เนื่องจากนักกฎหมายไทยบางท่านเห็นว่าความตายต้องเกิดขึ้นภายใน 1 ปีนับจากวันทำสัญญา แต่ศาลฎีกามีคำพิพากษาว่าความตายเกิดหลัง 1 ปีก็ได้ ซึ่งเป็นปัญหาการตีความกฎหมายเพราะถ้อยคำในตัวของมาตรา 895(1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ไม่ชัดเจน โดยที่มาตรา 895(1) เป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยจึงต้องตีความโดยเคร่งครัดตามทฤษฎี Exception est strictissimal interpretationis ดังนั้นความตายจึงต้องเกิดขึ้นภายใน 1 ปี ตามที่กฎหมายกำหนดจะตีความว่าความตายเกิดหลัง 1 ปีไม่ได้ แม้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาตัดสินเป็นตัวอย่างไว้แล้วก็ตาม ด้วยความเคารพในความเห็นของศาลฎีกา ผู้เขียนเห็นว่าควรใช้ทฤษฎีกฎหมายดังกล่าวน่าจะเหมาะสมกว่า

ดังนั้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขมาตรา 895(1) จากเดิมที่บัญญัติว่า “บุคคลผู้นั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายในปีหนึ่งนับแต่วันทำสัญญา...”

แก้ไขใหม่ว่า “บุคคลผู้นั้นได้กระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครและถึงแก่ความตายภายในสองปีนับแต่วันทำสัญญา...”

บรรณานุกรม

- จำรัส เขมะจารุ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงพลเทรดดิ้ง, 2530.
- จิตติ ดิงศภัทย์. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย คำสอนชั้นปริญญาตรี. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2516.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร และ วิชา มหาคุณ. การตีความกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2548.
- พิชัยศักดิ์ ทรายางกูร และณัฐนันท์ อัครเลิศศักดิ์. “หน่วยที่ 2 หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน, 2-11.” <https://www.stou.ac.th/schools/slw/upload/ex.40701-2.pdf>. สืบค้นวันที่ 30 พฤศจิกายน 2564.
- ไพโรจน์ วายุภาพ และ สิทธิโชค ศรีเจริญ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์, 2541.
- มานวราชเสวี, พระยา. อุทาหรณ์สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 ฉบับกรรมาร่างกฎหมาย: ที่มาของกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5. กรุงเทพฯ: สามัคคีประกันภัย, 2533.
- ศุภชัย ทুমไธสิต. “ช้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันชีวิต: ศึกษากรณีความตายเกิดจากผู้เอาประกันชีวิต หรือผู้รับประกัน.” การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2557.
- สรพล สุขทรศนีย์. คำอธิบายกฎหมาย ลักษณะประกันภัย ศึกษาแบบเรียงมาตรา. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, 2533.
- The Insurance Code of The Philippines, Title 5, Section 180-A.

